

שיחת

הגאון רבי יעקב הכהן אנגלנדר שליט"א

מראשי ישיבת חברון החדשה

כי תהיו אתם ארץ חפץ

דיבה שהיא בשקר וע"ז נענשו למות במגפה שנאמר וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה, אמנם צ"ע איזה שקר היה בדבריהם וכבר עמד ע"ז בכלי יקר [יג לב]: 'וקשה וכי בעבור זה נקראו מוציאי דבה והלא הגידו האמת מה שראו וכי מפני שלא הרגישו שלטונותם עשה ה' זאת נקראו מוציאי דבה, כסילים ראוי שיקראו', ויעו"ש מה שכתב בזה].

ועוד יש לעיין דאם אמרו מה שלא ראו אין כאן הקדמת פה לעין אלא שאין כאן עין כלל, ומהו שנרמז זה בהקדמת הפה לעין.

ג. בפרשת דברים [א' כ"ב ואילך] כתיב: 'ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וכו' ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד נחל אשכול וירגלו אותה'. ויש לעיין בשינוי הלשון שמעיקרא נאמר ויחפרו ואח"כ כתיב וירגלו. [וכבר עמד ע"ז הכלי יקר בפרשה].

ד. ובגמ' סוטה לד: 'נחבי בן ופסי נחבי שהחביא דבריו של הקב"ה ופסי שפיסע על מדותיו של הקב"ה', ופרש"י: 'שהחביא דבריו. של הקב"ה ולא אמרן כמות שהם, שפיסע. דילג ולא אמרן כאשר הם', ולפ"ר אינו מבואר היכן מצינו שלא אמרו דבריו של הקב"ה כמות שהם והיכן דיבר אליהם הקב"ה כלל.

ה. ולבאר הדברים יש להקדים: הנה צורת הבריאה היא שהרע נמצא בחיצוניות והטוב בפנימיות היינו שכדי להשיג את הטוב צריך להעמיק בפנימיות הדבר ואילו במבט חיצוני נמשכים אחר הרע, וכך הוא מהלך הדברים בכל חלקי העבודה וכדלהלן.

ראשית בעבודת האמונה, וכמו שכתב הרמב"ן שהעבודה היא להכיר בנסים הנסתרים שכל דברינו ומקרינו נסים ואין בהם טבע ומנהג של עולם, והיינו שבמבט חיצוני הכל נראה טבע ומנהג העולם ורק כשמעמיקים בבריאה רואים איך הקב"ה פועל את הכל.

וכן הוא גם ביחס לתורה, דהנה בתחומא הנ"ל כתב שתורה שבעל פה היא קשה כחשך ועזה כמוות ונאמר עליה לא תמצא בארץ החיים שלא תמצא אצל המבקשים לעצמם חיי עוה"ז אלא במי שממית עצמו עליה. והנה בעצם התורה היא החיים והאור האמיתיים, [וכמו"ש 'כי היא חייך' 'ותורה אור'] אלא שבתפיסה החיצונית והשטחית אין לך מוות וחושך גדולים מזה, ורק בהבנה הפנימית מכירים מהם החיים האמיתיים ומהו האור האמיתי.

ועל דרך זה הוא גם ביחס לכלל עניני עבודת ה' שבמבט חיצוני נראה שמי שעוסק בעניני עוה"ז ותאוותיו הוא המצליח בעולם ורק

א. כתב הרמב"ם ריש הלכות תעניות: 'מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו. דבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי'. והנה מה שכתב שהוא דרך אכזריות בפשטות הכונה היא שיש כאן אכזריות כלפי אחרים במה שגורמים את הוספת הצרה, אמנם מו"ר ראש ישיבת פחד יצחק שליט"א ביאר עוד בזה שאם תולים הכל במקרה הרי מתיחסים להנהגת הקב"ה כאכזריות ח"ו שמוסר אותנו ליד המקרה והצרות בלא סיבה ורק אם מכירים בכך שיש לצרות מטרה להשיב אותנו בתשובה הרי גם הצרות הם חסד שעושה הקב"ה עמנו כדי שנתקרב אליו.

והנה נמצאים אנו עכשיו בעת צרה גדולה שצוררי ישראל רוצים להשמידנו וכבר נהרגו ונפגעו הרבה נפשות מישראל רח"ל, ויושבי ארץ ישראל כולם נתונים בסכנה וחרדה גדולה, ובודאי עלינו לזעוק אל ה' שיצילנו מידם ויושיענו, ויחד עם זה להתבונן במה ניתן וצריך להתחזק בשעה קשה זו.

ב. גמ' סנהדרין קד: אמר רבא אריו"ח בשביל מה הקדים פה לעין [היינו במגילת איכה] בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם.

ודברי הגמ' צ"ב היכן מצינו שהמרגלים אמרו דברי שקר הרי אמרו כל מה שראו באמת, ולהדיא כתב הרמב"ן בפרשה [י"ג כ"ז]: 'והנה בכל זה אמרו אמת והשיבו על מה שנצטוו והיה להם לאמר שהעם היושב עליה עז והערים בצורות כי יש להם להשיב אמרי אמת לשולחם כי כן צוה אותם החזק הוא הרפה הבמחנים אם במבצרים, אבל רשעם במלת אפס שהיא מורה על דבר נמנע ואפס מן האדם שאי אפשר בשום ענין', ועכ"פ מבואר להדיא שאמרו אמת ואיך מבואר בגמ' שאמרו מה שלא ראו.

[ואמנם בהמשך שם פי' הרמב"ן שאחר שאמרו דבריהם בפני משה ואהרן ועדיין לא הצליחו להניאם מלעלות הלכו לבני ישראל באהליהם והוציאו דבה בשקר לומר שארץ אוכלת יושביה היא וזהו ענין הוצאת

וכן מה שפירותיה גדולים אין זה משום שבאופן טבעי הארץ מגדלת פירות משונים כמו שאמרו המרגלים אלא משום מעלת הארץ וגדלותה, ויסוד הדברים מצינו בדברי חז"ל במד"ר ויחי עה"פ יששכר חמור גרם: **'פרותיו של יששכר גסין היו והיה שבטו של יששכר נוטל מהם ומפרש בים והיו אומות העולם רואין אותן ומתמיהין עליהם והיו אומרים להם ישראל על אלו אתם מתמיהין אילו הייתם רואים לאדוניהם של אלו עוסקין בתורה היה לכם להתמה עליהם',** ופי' במתנות כהונה: **'ולפיכך אין לכם לתמוה על גדול הפירות כי זה לעומת**

זה עשה האלקים'. והיינו שבמקום שהפירות משמשים לתכלית עסק התורה הרי גם בפועל הם גדולים יותר ולכן בארץ ישראל המיועדת לעסק התורה ועבודת ה' הרי זה ניכר בגודל הפירות. [ומה"ט באמת אמר להם משה לקחת מפרי הארץ ונראה מזה שרצונו היה שיראו את גודל הפירות כדי שירצו לבא לארץ, וביותר כתוב במדרש עה"פ ויבואו עד נחל אשכול שלא רצו ליטול מפרות ארץ ישראל אלולי כלב ששלף את הזיין וכו'].

וכן מה שאמרו שא"א לכבוש את הארץ מפני חוזק האנשים היינו משום שהבינו שיש כאן מהלך של דרך הטבע אבל בעומק הרי כל הטבע הוא מהקב"ה ואם הוא רוצה ליתן לנו את הארץ אין משמעות לחוזק האנשים והערים.

ונראה שזוהי גם כונת הרמב"ן שאמרו שקר באמירתם ארץ אוכלת יושביה, שאין הכונה ששקרו בגופא דעובדא אלא בראיתם את הדברים שלא כפי המבט האמיתי.

י. וזהו מה שנאמר בתהילים ביחס לחטא המרגלים: **'ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתו'**, והיינו שהטענה עליהם היא שאינם יודעים ומבינים את דרכי ה', וזה משום שראו את הדברים בשטחיות.

[דוגמת זה מצינו בפסוקים דברים כט א ג **'אתם ראייתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים כו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה'**, והדברים נראים כסותרים הרי כתוב אתם ראייתם ומה הפירוש שלא היה להם עינים לראות אלא ודאי הכונה כאן לראיה העמוקה יותר של עיני השכל וכמבואר, ויש לצרף לזה מה שסיפר מרן הגרא"מ שך זצוק"ל שבויילנא היה זקן אחד שסיפרו עליו שראה בצעירותו את הגרעק"א והלכו לשוחח עמו, ואמרו אח"כ שהוא לא ראה את רעק"א אלא רב זקן בפוזנא... הרי לנו שאפשר לראות בלא עינים לראות והן הן הדברים].

ובזה יבואר גם מה שאמרו בענין 'נחבי בן ופסי' שהחביא דבריו של הקב"ה ולא אמרן, נראה שדבריו של הקב"ה היינו הנהגותיו שניכרות בבריאה, והיינו שמה שראו המרגלים בארץ ישראל היה דבר הקב"ה שניכר בארץ והיה תפקידם להעביר את דבר ה' כמו שהוא והם ראו את הנהגת הקב"ה באופן שטחי וכביכול החביאו מה שאומר הקב"ה בהנהגתו בארץ וכמבואר.

יא. וראה בכלי יקר בפרשה שמפרש הלשון **'מרגלים'** שהתייחסו לארץ בבחינת רגל שהיא הפחותה באברים והאמת היא שהיא הראש לכל הארצות [וכמו שכתוב **'וראש עפרות תבל'** ובילקוט מייתי לה על א"י], והם הורידוה מדרגת הראש לדרגת הרגל וע"ז נאמר וירגלו אותה, וזה מה שאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה היינו שנעזוב את בחינת הראש שבא"י ונשוב למצרים, ונראה שהן הן הדברים שהם תפסו את הדברים כחסרון לארץ ישראל אבל האמת היא שהכל נובע ממעלתה. ולפי"ז יש לבאר שינוי הלשון בין 'ויחפרו' לבין 'וירגלו' שהשליחות היתה כדי שיחפרו כלומר שיתבוננו בעומק הדברים ולא במבט השטחי, והם הלכו וירגלו כלומר תפסו את הדברים בבחינת הרגל על ידי שהתבוננו בשטחיות וכו"ל. [וגם בפשוטו יש לפרש שענין מרגלים הוא רק שהולכים ברגליהם על פני השטח ומתבוננים ואינם מעמיקים לחפור ולגלות המעמקים].

יב. וזהו שהמרגלים הקדימו פה לעין, אין הכונה על המבט החיצוני של העין אלא על המבט העמוק והאמיתי בבחינת 'עין עליו', היינו שהיה להם לעיין היטב בדבר ורק אח"כ לדבר והם קודם שהתבוננו כבר דברו לפי מבטם החיצוני. [ולכן לא קשה שאין כאן עין כלל כי יש כאן ראייה התובעת ראייה עמוקה יותר והם הקדימו פיהם לעיונם והבין].

[ואמנם בהפטרה מצינו שיהושע שלח מרגלים ושם נאמר **'באו הנה כו' לחפור את הארץ'** וכן בהמשך **'כי לחפור את הארץ באו'** והיינו

שהם באו מתוך מהלך של ראיית הדברים בעומק ובאמת הצליחו בשליחותם וחזרו ואמרו **'כי נתן ה' את הארץ בידינו וגם נמגו כל יושבי הארץ מפנינו'**, והיינו שאף שודאי יש הרבה אויבים בארץ והיו מלחמות רבות מ"מ בעומק הדברים הם ראו כבר שנתן ה' את הארץ בפנינו, היפך מרגלי משה שאמרו **'כי חזק הוא ממנו'**, ומדה כנגד מדה צורת הצלתם היתה באופן של 'ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו וכו' ותטמנם בפשתי העץ', היינו שהיו טמונים באופן שבראייה שטחית א"א לגלותם ודו"ק].

יג. כל המלחמה שאנו שרויים בתוכה, הרי היא ביסודה זעקה של 'לסטים אתם' מצד אומות העולם, ולמה שלמדנו הרי התשובה היחידה לטענה זו היא 'ברצונו נתנה לנו', 'אם חפץ בנו ה' כו' ונתנה לנו' והיינו שיש כאן תביעה עלינו להעמיד את ישיבתינו בארץ באופן זה, וכיון שכן הרי תפקידנו בשעה זו לשמוע את דבר ה' ולשית עצות בנפשינו איך להיות יותר שיכים למהלך זה של 'ברצונו נתנה'.

ועל אף שבודאי עיקר הטענה היא על אחינו התועים שכל מהותם היא עקירת מעלתה וחשיבותה של ארץ ישראל והגדילו לעשות ברצונם להפקיע גם אותנו ממעלת קיום רצונו יתברך, מכל מחקום ידועים המה דבריו של מרן הגרי"ז שאמר בכגון דא שעלינו ללמוד מיונה הנביא שישב בספינה שכולם רשעים ועובדי אלילים, וכשקמה הסערה והאניה חשבה להשבר לא תלה הדבר בכל האנשים שמסביבו אלא אמר 'בשלי הסער הגדול הזה'.

ופשוט וברור שאם בזמן כזה עוסקים בניתוח ופירוש הדברים באופן טבעי וחיצוני, אין לך בריחה יותר גדולה משמיעת דבר ה' ואין לך ביטול ענינה של ארץ ישראל והנהגתה גדול מזה, והרי זה ממש בחינת 'נחבי בן ופסי'... החבאת והסתרת דבריו של מקום של באופן הגרוע ביותר.

ואין ספק ששמיעת דבריהם של אותם שמחוץ לביהמ"ד בענינים אלו משפיעה על הנפש יחס שטחי וחיצוני למאורעות שמול עינינו. ועל כן ודאי שדווקא בתקופה זו ראוי להתרחק מאד משמיעת דברי הבליהם ובודאי שלא להרבות בכך כי אין לך קטרוג גדול מזה.

יד. וזהו הזמן לחיזוק באופן כללי בביטול השטחיות בכל התחומים, החל בלימוד התורה שלא יהא במהלך של 'הקדמת פה לעין', אלא במהלך של 'וכמטמונים תחפשנה', לא להסתפק באמירת הדברים איך שהם נקלטים במבט שטחי אלא לירד לעומקא דשמעתתא, [שנדע שנשלחנו 'לחפור' ולא 'לרגל'...]. ולהיות עסוק וטרוד בירידה לסוד עומק פנימיות הדברים.

ומתוך כך לקנות מבט של עיון ועומק בכל מהלך החיים לא להתפעל מדברים חיצוניים ולא להסחף אחרי דברים הנראים כלפי חוץ כטובים ומועילים, אלא להתבונן כל דבר וענין בהתבוננות ועומק.

ובאמת שזהו מעיקר ענינה של ישיבה מקום של עומק והתבוננות, ויש להביא כן מדברי רש"י ב"ק כ: **'נתישב בדבר. נעיין בדבר'**, הרי שישביה היא מלשון עיון.

ויש לצרף לכאן את מכתבו של רבי ירוחם זצ"ל על ישיבת מיר: **'מי כמוכם יודע צורת ישיבתינו בכללה ללון בעומקה של הלכה והלימוד בעיון רב כדי להרחיב העיון ולחדד השכל כו'**, ומי יוכל להתבונן בגודל מעלת הדברים שיהא האדם משכיל בכל דבריו ולא לחיות חיי פשוט', והן הן הדברים.

ויה"ר שנזכה לשמוע כראוי את דבר ה' ולהעמיד את עצמנו בהתאמה לכך ונזכה במהרה להיושע בתשועת עולמים.